

Téereb Dañeel — Téeméeri juroom-ñett-fukk ak juróomñaar gi ak juróom-benn

Jokkoo Yàlla bu Roma, Makkabe yi, ak Jamono yu Bees yi: Njàngat ci Peeñu Daniyel yi

Jeff Pippenger
2024-04-10

Uriah Smith bind na ne: “Rooma duggóok askanu Yàlla, maanaam Yawut ya, ci benn booloo, ci atum 162 BC.” Li ëpp ci bindkat yu jamono jii di firndeel bés bi nekk na 161 BC, te Smith dellooñ na ci 161 BC ñaari yoon ci benn téere boobu. Sama xalaat mooy ne tektal bii ci 162 BC, njuumtey mën a doon ci bind.

“Ci ayet 23 ak 24, ñu indil nu ba ci wetu kureel gi diggante Yawut yi ak Room yi, ci atum 161 b.c., ba ci jamono ji Room jëlé woon nguur gu mat sëriñ ci kaw àddina bépp.” Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 273.

Aayaat fukki ak fukk-ñaari dañuy xamle ndam ak li ci toppoon xareb Raphia, bi amoon ci atum 217 balaa Kirist, diggante Nguuru Seleucid, bi Antiochus III Mag mi jiite, ak Nguuru Ptolemaïque bu Misra, bi buur Ptolemy IV Philopator jiite.

Xareb Panium, bi amoon na fukki at ak juróom-ñaari at gannaaw ci atum 200 BK, nekkoonaat diggante nguurug Seleucid ak nguurug Ptolemaic.

Yëngoo Makkabe yi, mi tàmbalee ci atum 167 B.C., mooyoon xareb Yawut yi ci jëfandikoo ak tuumaal yu Nguuru Seleucid yi ngir bañ a bàyyi ñuy defe jëf-jëfi diiney Yawut yi te di teg mbiri aada ak cosaanu Gereg ci seen kow.

Dellusi kërgóob Buur Ñaareel bi nekk Yerusalem, mi di màndargaal xew-xewu taarix bi ñuy màggal ci Hanukkah, am na ci atum 164 lu jiitu Almasi, ñetti at la jiitu “kóllère” gi ci saar fukk ak ñett. Xew-xew bii topp na gant gu jàppandi gu Makkabe yi daane ci kaw mbooloom ngannaay yu Imbire Seleucid, yi Antiochus IV Epiphanes, mi siiw ci lu bon, jiite woon, moom mi woon sosalul Buur bi te tere woon jëfandikoo yu diiney Yawut yi. Antiochus IV Epiphanes dee na lu gatt gannaaw ndam li Hanukkah di fàttaliku, te loolu mooy màndargaal wàccug dooley Siriyaa ba noppi ci taarix.

Ca atum 200 BC, (te mooyoon naak mooy jamono bi xeexu Panium amee itam), Room dugal na boppam, ngir yoon wu njëkk, ci jaar-jaaru waxu yonent yi ci Daniel saaru fukki benn. Foofa la melokaan mi nekk, mi tēnk vision bi. Jëfandikoom gu am xalaat ci jaar-jaaru boobu mooy xamle liggéeyu Jézabel, melokaanu njëg gu di jiite ndombo ak buum ci ginnaaw seen. Jézabel dafa dëkkoon Samari ba keroog Ahab, jëkkëram, di seetaan ba Eliya rey yonentam yi. Erodia nekkul woon ci xewu juddug Erod, fa doomam Salome nax Erod. Ci jaar-jaaru États-Unis, bañe boppu Room, bi jigéenu njaay bu Tir di teewal, ñu fàtte ko, ba keroog mujjug juróom-ñaar-fukki at yi ci melokaan. Noonu la tàmbalee woy ay woyam yu nax ngir buur-yi suuf si. Atum 200 BC mooy

misaal ba mu tàmbaalee woy ci lu biralul ngir buur yi ci fan yu mujj yi, lu jiitu ndigal alxames bu di ñëw léegi, ni ko aaya fukki juroom-benn di teewale.

Bala “liggée” Yawut yi ak waa Room ci 161 BC ba 158 BC, Makkabe yi delloo njébbalu kër Yàlla ga, ni ko Hanukkah di fàttaliku ci 164 BC. Noonu nag ñetti at ginnaaw, bi ñu doon sax ci xeex buy dox ak waa Siiri, Yawut Makkabe yi jël yéene ci Room ngir sàkku ndimbal. “Liggée” ga ak Room ga ñu sosoon booba, mujj na nekk nattub wax yu Yàlla jàngalekat yi ci bés yu mujj yi.

Taarixu jàngale na ne at 161 BC la “ligue” bi amoon, waaye ñi ñëw njëkk yi jàpp nañu ne taarix boobu mooy 158 BC. Ndax Miller moo dëgg, walla ndax taariixkatu jamono jii ñoo dëgg? Miller dafa yokk juróom-benn téeméeri at ak juróom-benn fukk ak juróom-benn (666) ci atum 158 BC, ba agsi ci atum 508, bi ñu dindiwoon “the daily.” Seetal fu neexee, dinaa lool a metti, bu dul sax ne maneesu koo def, ngir gis benn firnde gu taariix buy teg doole ci ne 158 BC mooy ligue bi diggante Yawut ya ak Roomain ya.

Sarax fukk ak yoon wiiru Dibээр bi, waaye bala mboollem taarix boobu am, Room dugga na ci taarix ngir taxawal gis-gis bi ci atum 200 kanam Kirist. Mboolloom Makkabe yi tàmbaalee na ca Modein ci 167 kanam Kirist, te mujj nañu delloo kër Yàlla ga ci 164 kanam Kirist. Gannaaw loolu, diggante 161 kanam Kirist ak 158 kanam Kirist, Yawut yi dugg nañu ci kóllère ak dooley Room. 161 kanam Kirist ba 158 kanam Kirist dafay tegtal ab diirub jamono bu waroon ngir taxawal “kóllère” ga. Xam-xam bii mooy firndeel ne “kóllère” ga mel ni ni ko seedeelkat yi waxe, te itam ni ko siir bi loxo Boroom bi jiiitewoon, te warul a soppiku.

Boroomkat yi nuñ ne yoonu waxtaan ngir fas kóllère yi diggante réew yu yàgg ya mel ni Yuda ak Room ci ñaareelu téeméeri at gannaaw Kirist, dafa doon soppeeku ci ni mbir ya deme, ci xeeru diplomasi yi, ak ci dooley kilifteef yi ci loolu. Lu ci ëpp, yoon wi daan tambalee ak benn wàll wiy wone yéene ngir samp ab kóllère walla ab bokkandoo ak beneen bi. Ci mbirum Yuda ak Room, Yuda moom moo njëkk a jéema jukkoo ak Room ngir sas ab bokkandoo bu resmi.

Yoonu diplomatik yi lañu naroon a jëfandikoo ngir yégle li ñu bëgg a joxe te tàmballi waxtaanu njëg. Loolu waroon na ànd ak yónnee ay ndaw walla ay yebalkat dem Rooma ngir dajee ay kilifayam walla ay wuutukatam. Bu waxtaan yi tàmbaalee, ñaari wet yi dañuy waxtaan ci sart yi nekk ci kóllère gi ñu bëgg. Lii man na doon ab taxawaayu ndaje yu bari, wéetaley bataaxal yu diplomatik, te xeyna sax bokkug ay diglekat walla ay yemalekat ngir yombal waxtaan yi. Bi waxtaan yi di dox, wépp wet di na xalaat ci sart yi beneen bi joxe, te xeyna di joxe ay keneen cëram walla sàkku ñu soppi yenn sart. Jëfandikoo bii man na ànd ak xalaat bu teey, laaj ak seetaan ak ay ndimbal-kat, ak nattug njariñ ak ay yàqute yu man a am ci kóllère gi ñu bëgg.

Bu ñaari wet mënnee ànd ci benn xel ci sart yi ci xeetu kóllère gi, dinañu waajal ay kayit yu yëggoon te fésal bu baax sart ak xalis yi ñaari wet yi déggoo ci seen biir. Gannaaw loolu, war naa ñu dëggal kóllère gi ci kanam boroom sañ-sañ yi ñeel réew mu nekk. Ci lu jëm ci Room, loolu man na dugg ci nangu bu Senat bi walla yeneen kuréel yu yor nguur gi joxe. Noonu itam, ci Yuda, kóllère gi dafa mel ne dina soxla nangu gu jóge ci ay njiitëm walla ci seen kuréelug nguur. Bu ñu ko dëggalee, dinañu jëfe kóllère gi, te ñaari wet yi dañuy séentu ne war nañu topp sartam yi. Loolu man na ànd ak ay xeet yu bari yu jëflante, kóllère yu aarante bu ñaari wet, diggantey jaay ak jënd,

walla yeneen xeetu boka ci diggantey diplomasi yi ñu bind ci kóllère gi.

Ci atum siècle jiitu ci gannaaw Kirist, doxantu yu jóge Yudee (mi nekk ci goxu gannaaw-penku gu Méditerranée) ba Room (mi nekk ci diggu Italie) dina doon woon lu jafe te yàgg lool, rawatina bu ñu seetee dogal yu yéppaletu gaawu ngir yooni yëngu-yëngu yi jamono jii. Diggante Yudee ak Room am na lu tollu ci 1,500 ba 2,000 kilometre (930 ba 1,240 mile), mengook yoon wi ñu jël. Ci jamono yu yàgg ya, doxantu ci géej moo faraloon a gën a gaaw te gën a jur njariñ ngir doxantu ci suuf, waaye doxantu ci géej dafa doon sukkandiku ci ngelaw yi fiitu. Doxantu ci gaal bu jóge ci benn waañu Yudee ba ci benn waañu Italie (ni Ostia, waañu Room) man na woon a jël ay ayu-bés yu bare, mengook mbir yu mel ni nekkug ngelaw, wal yu géej, ak xeetu gaal gi ñuy jëfandikoo.

Tukki ci suuf bu jóge Yudee ba Room dinaa nekk lu gën a gaawul te gën a metti. Wayfar yi daan war a jaar ci xeetu suuf yu bare, te ci biir yees boka tund yi, xur yi, ak dex yi, te daan war a jànkoonde ak ay tere yu mel ni sàcc yi ak réew yu ñuy bañ. Dañuy jëfandikoo ne tukki bu mel noonu, su fekke nit a dox walla a dem ci woto wu fas di rëkk, mën na jël ay weer yu bare. Yàggay tukki boobu itam daan nañu ko yore ci mbir yu mel ni naka yoon yi deme, ndax fu ñuy dal ak fu ñuy noppalu am na, ak warug noppalu ak yóbbu lu ñuy soxlaati ci yoon wi.

Bi Yawut Yude yi boka ci Makkabi seetee nañu woon benn kàttan ak Rooma, waroon nañu yónnee ay ndaw yu démbi Rooma. Bu ñu nangu woon ndaw yooyu ci kanam boroom nguurg Rooma, dina amoon benn waxtu waajal ak waxante. Ci xalaatu jaar-jaar bu màgg, ndaxte amul ab bind bu leer ci mbir mi, bu ñu sampoon ak jëfandikooon kóllère gi, waroon nañu ko delloo Yudee ngir dëggal ko; te ginaaw loolu, méngoo na ni waroon nañu ko delloo Rooma ngir dëggal nangu gi Yawut ya def. Dafa jafe lool ba maneesul a gëm ne yoonu samp ab boka-kàttan ci jamono jooju mën na woon jeex ci benn at rekk; ba tax na xam-xam bi ne “kóllère” gi dafay tegtal benn yoon wu jàppandikoo diggante 161 K.K. ak 158 K.K. méngoo ak yeneen rëdd yi ci waxu Yàlla yi di jëfandikoo ngir xam jaar-jaar bi jëm ci yoonu Dibeer bu xelu waasinu buñ wax ci aaya fukk ak juróom-benn.

Ab benn “liggeeyu ñoom” bi bépp taalibe jaar-jaar gëm ne Yawut Makkabe yi ñoo ko tàmbalee, tàmbalee na ci Yudee atum 161 baatu Kirist. Li mu waroon mooy ne Yawut yi bëggoon ndimbal ngir xeex ak Siriyaa yi, ñi ñu doon a xeex ak ñoom li dale ci bi seen réew mi tàmbalee ca atum 167 baatu Kirist. Réew mi tàmbaliwoon na ci jëf yu Mattatias, saraxalekat bu Yawut, ak juróomi doomam yu góor, rawatina Yuda Makkabe, ngir bëgg a bañ politig yu Hellenisation yi boroom nguurg Seleucid, Antiokis IV Epifanes, teg woon. Politig yooyu daan nañu boole jéem-jéem yu ñuy bañee jëfandikoo diiney Yawut ak force ñu nangu aada ak ngëm yu Geres.

Li taxawaayu xare ba moo doon mbir mi xew ci dëkku Modein, fa Mattathias bañee topp ndigal gu ko santoon mu joxe sarax ci benn yàlla buy askan gu Gereg. “Modein” jóge na ci baatub Ebraay “modi’a,” te loolu tekki na “yégle” walla “bàkk.” Ci sa bàkk boobu, Mattathias rey na benn Yawut bu dëddu woon ngëmam, mi doon waajal ngir joxe sarax ba, te moom ak ay doomam daw nañu dem ci tundu yi, ba tàmbalee xareb njàmbaar yu ngay xam ni ay xarey màndiŋoo ak xarekat yi Seleucid. Xarebu Maccabe yi yàgg na ay at yu bari, te ci jamono jooju Maccabe yi xeex nañu ay xeex yu bari ak Seleucid yi ak seeni bokaandoo. Doonte sax ñu nekk woon lu bare lool ci leen te

ëppu leen ci jumptukaay ak meññeef yu xare, Maccabe yi am nañu ay ndam yu réy yu am solo.

Nguuru Seleucid di doon wut a teg diine Gereg ci kaw Yawut yi, te Gereg yi dañuy firndeel globalist yi ci mujjug àddina. Seen diine feeñ na ci woke-ism bi ñuy leegi dooleel ci kaw États-Unis ak addina si, jaarale ko ci doole yi globalist yu sistemu bank yi, medyaa yu mag yi, bérabu njàng yi, ak tasare gi ñuy tasale xeeti réew yi jaarale ko ci dugal ga ñu di forcéey ci ay nit ñu dugutul yoon. Ba Antiochus Epiphanes doon di forcéey diine Gereg ci kaw Yawut yi, amoon na ay Yawut yu doon liggéeyandoo ak ay jéefam yooyu. Maccabées yi dañuy firndeel benn xeet bu Yawut yu apostat, yu doon bañ a jébbalu ci diine Gereg, waaye amoon na itam beneen xeet bu Yawut yu apostat yu doon dëggal liggéey bi ñuy dooleel diine Gereg.

Saar bi fukk ak juróom-benn mooy yoonu dundub dibiir ci gaaw, ak booloo bu ñetti wàll bii: mboolem jinax ji, rab wi, ak yonent bu dëggul bi. Taarix boobu, ay saar yu tollook fukk ak ñett ba fukk ak juróom-benn ñoo ko jiitu, fa ñetti xare yi nekk ci saar bi ñeent-fukk di am ci saar bi fukk (1989), saar yi fukk ak benn ak fukk ak ñaar (xareb Ukrain), ak xareb Panium. Xareb Panium moo di tegtal ab xare bu rab wu ñaar-a-xaax, moom miy rab wu suuf si, di not filosofiyyu diine ak politig yu globalist yi.

Ci xare ba, njiit ji mujj ji Amerig diir na jëfandikoo yàqute gu topp ndaamug Putin ak soxlay gu ci topp te ñu tektal ko ci aaya yu fukk ak benn ak fukk ak ñaar. Dina sos benn booloo ak NATO, walla ak Mbooloom Xeet yi Bennoo yi, ngir saafara ay jafe-jafe yi jóge ci daanu Risi, te ci jaar-jaaru mboolem booloo boobu dina dugg Mbooloom Xeet yi Bennoo yi ci Xareb Panium. Ñetteelu xare bi ci aaya juróom-ñeent-fukk bi, dina mel ni njëkk xare bi ci aaya juróom-ñeent-fukk bi. Naka la Union Sowyet daanoon ndax dooley koom-koom ak dooley xarey Amerik, noonu it ay globaliste yi ci Mbooloom Xeet yi Bennoo yi dinañu leen xiir ngir delloo “perestroika”, moom mi doon mbir mu am solo ci coowli Gorbachev ngir yeesal Union Sowyet, doonte ci mujj loolu it lañu yokk ci tasare sistemu Sowyet bi ak tas-běj-gàtt gu mujj gu Union Sowyet.

Ñetteelu ñetteelu bii am na misaal ci njëkk xare bi, te jaare ko ci ekonomii ak njàqare soldaar, Trump, ni ko Reagan di feeñal, dina jébbal Mbooloom Xeeti Àddina yi ci “perestroika,” muy waxin bu tekki tabaxaatwaat walla yeesal. Tabaxaatwaat googu dina teg Etazini ci kaw boppu sistemu fukki buur yi, mooy Mbooloom Xeeti Àddina yi. Ci xare boobu, baamtu bi dina ba noppi dugg ci jaar-jaaru nettali, di bàkku ne mooy ki di aar sistem bi nga xam ne Trump mooy noonu di ko not.

Ci biiru taarix boobu, Trump dina jànkoo ak xare bu biir réew mi te dees na ko gaaw a taxawal ngir mu jël ci ay mat, ni ñu gaawoon a taxawal Abraham Lincoln mu jël ci ay mat. Xare bu biir réew mi dina nekk ci diggante ñaari mbooloo yu weddi dëgg, di ñu juuyoo ci biir États-Unis. Benn xeetu nit ñi mooy ñi nangu diine ak xel mu woke-ism, ñoom ñoo di globalist yu progresis te nekk ci ñaari parti politig yi. Xeet wu ci des (MAGA-ism) dafa wax ne ay Protestan yu dëgg lañu, waaye ñooñu dañoo ñàkk mbubb moomu ci atum 1844.

Bokk bi ci njiituji Réew mi dafa mel ni MAGA-ism, te mu taxaw ci wax ju réer ne mooy aar diiné Protestant bu dëgg ak Constitution bi. Woke-ism nag, xam-xamoom mooy diinéu Yaay Suuf, New Age, ak gëm-gëm ne Constitution bi dees koy jëfandikoo ci ni jamono ak aada ak xalaatu askan wi

tolloo léegi, waaye du ci xalaat yu mag yu yàgg ya baay-fondé yi taxawaloon.

Mattathias (Trump) dina jeexital yi globaliste-progressiste yu Démocrates yi ci biir États-Unis, ni ñu leen tegtalee ci bëgg-bëggu xare ba tàmbalee Modein ci atum 167 BC. Gannaaw loolu, Trump dina delloo taarixu 164 BC, ba Maccabée yi yeesaloon kër Yàlla gi, ni ko ñuy fàttali ci sàmmu Hanukkah. Noonu itam, ci jamono ji 161 BC ba 158 BC di tegtal, Trump dina tàmbali doxalin bu mujj bi ngir taxawal nataalu papauté bi, moom di nataal wu firndeel jëfandikoo gu ñàkk yoon ci diggante kàttanu diine bi ak kàttanu politig bi. Ci 158 BC, lig bi dina dugg ci jëf, ba yoonu Dibéer bu léegi di ñëw, bi waxin ñaar-fukk ak juróom-benn bi wax, diñu ko dëggal.

Njalbéen fukk ak benn jëkk a ngi wone ni Room nangu nguur gi ci wàllu politig, te gannaaw loolu Daniel dellu wax te yaatal benn màndarga bu wone ni Roome doxale nit ñi Yàlla ci benn jaar-jaar boobu ci benn taarix boobu sax. Li dale ci saar fukk ak juróom benna ba ci saar fukk ak juróom ñent, ñatti tere yi taxuloon Roome bu bokk ci ña dul jaamu Yàlla man a nangu àddina siñu ko nettali. Ci saar fukk ak juróom benna, Siri dafa neexaloo ci loxoy Roome bu bokk ci ña dul jaamu Yàlla ci atum 65 lu jiitu Kirist, te gannaaw loolu Yude dafa neexaloo ci loxoy Pompey ci atum 63 lu jiitu Kirist. Saar fukk ak juróom benna mooy xamle waxtu wi Room war a taxaw ci suuf su màgg si, te ci jëf jooju mu ngi melni lu jëme ci yoonu dibeer bu nekk ci saar ñent fukk ak benn ci benn xaaj boobu.

War naa solo ne xam ne, jaar-jaaru nangu gi amoon ci 63 lu jiitu Kirist [paralel ak 1863], dafa amoon ci diggante xareb réew mu amoon biir Yerusaleem. Uriah Smith wax na ne: “Bi Pompee dellusee gannaaw yoonam gu mu defoon ngir xeex ak Mithridates, buur bu Pontus, ñaari way-jéema nguur, Hyrcanus ak Aristobulus, dañoo doon xeex ngir kaalaama bu Yude.”

Tur yiñ wax ne “Hyrcanus” ak “Aristobulus” ñoom ñaar ñu bokk ci cosaanu gereg, te am nañu solo ci jàngoro njàngaatu jaar-jaar, rawatina ci wàllu taarixu Yawut yi ca jamonoy Helenistik bi ak nguurug Hasmonean gi. “Hyrcanus” jóg na ci baatub gereg bi “Hurkanos,” te mel na ne moom jóg na ci baatub pers bi “hurkan,” buy tekki “bëy” walla “gaynde ndaw.” Hyrcanus dafa doon tur wu ay nguur yu bare ci njabootug Hasmonean gi yore. “Aristobulus” mooy “kilifag xel wi gën” walla “ndimbalekat wi gën.” Aristobulus itam dafa doon beneen tur wu ay nguur yu bare ci njabootug Hasmonean gi yore. “Hyrcanus” ak “Aristobulus” ñoom ñaar ay tur lañu yu ñu boole ak nit ñu amoon solo lool ci taarixu Yawut yi ci jamonoy Hasmonean bi. Ñoo doon ay nguur yu amoon wér-gu-yaram ci yore nguur gi ak yokkug Réewum Hasmonean ma ca Yude. Sët yi ci kàddug yonent yi ak taxawal yi doon wuutu nguurug Hasmonean gi ca jamonoy Kirist mooy Farisey yi.

Bi Pompey nootee Yerusaleem, ñaari kurél yu politig yépp diir nañu seen cosaan ba ci jamonoy réew mi mbottéef ci Modein atum 167 lu jiitu Kirist. Bi ñu jàppee ne Pompey dugg na ci xëcc ga, mu dogal a jël Yerusaleem, te kurélug politig Aristobulus dogal a ko bëgg a taxawu; waaye kurélu Hyrcanus dogal a ubbi bunt yi ngir Pompey. Noonu Pompey daldi tàmbali xeexam ci Yerusaleem, te ñetti weer ginnaaw loolu Yerusaleem nekk ba fàww ci suufu dogalu Room.

Ci baat bi fukk ak juróom-ñent, Misra, miy ñetteelu te mujj ga xumb, Room moo ko nangu. Noonu ci baat bi fukk ak juróom, bindug Kirist mooy lu ñu xamle, ndaxte Danyeel tàmbalee wone ni Room di doxaleek nit ñi Yàlla ci taarix boobu. Ci baat yi fukk ak benn ak fukk ak ñaar, ñu daaj

Kirist ci bant bi. Ci baat bi fukk ak ñett, kóllëre gi tàmbalee atum 161 JK ba 158 JK, ñu xamle ko bu yàggul dara gannaaw baat yi mel ni bant bi, fa Yawut yu bàkkaar yi yéglee ne: “amunu buur bu dul Sezar.” Rëddinu Yawut yu bàkkaar yi, ñi Makkabe yi di teewal, ñoo doon a xeex ag dugub xel mu dëggadiwu Gereg ci diine, te ci loolu ñu sos jokkoo ju sellul ak Room, mooy topp baat bi di xamle taarixu bant bi, fa njariñu seen jokkoo ju sellul feeñee woon ci matugam.

Shekinah bi delluwoonul màggat ca kërwoon ci gannaaw juróom-ñaar-fukk at yi ngir ñàkk a nekk ci jaamug ñaax. Seede gu mujj gu yonent, ga Malaki yéglewoon, ñu ko joxe woon ci digganteel xarnu juróomeel baat bi jiitu Kirist. Bët-gisug Yàlla wu feeñ nekkul woon, te itam amuloon benn seede gu yonent di am ci ay téeméeru at yu jiitu Makkabe yi taxaw ngir jàppale seen bopp ci dooley Gereg yu àddina sépp. Ca njàlbéenu seen ñàkk, ñoom da ñu def rebeliyon boobu sax bi Ptolemy ak Buur Usiya jéemmoon a def, ba ñaar ñi buur seetoon a matale wàllug saraxalekat te jébbal sarax ci kër Yàlla ga.

Yonatan Afus (itam ñuy wax ko ne Yonatan Makkabe), moom boka na ci doom yi Mattatias, mi tàmbalee Mbooloo Màkkaab yi, te am na wàll wu réy ci jiite ndongo Yawut ya ci seen fippu ngir jàqale Nguuru Selewsid. Gannaaw deënu mbokkam Yudaas Makkabe ci xare, Yonatan jël na njiitu mbooloom Màkkaab ya. Bokk na ci njiiteem ci mbirum xare ak politig, Yonatan yékkati na itam sasub saraxalekat bu kawé bi, di jaamu jiitu giiru Yawut ya. Ñaari sasubam, muy njiit ak saraxalekat bu kawé, feesal na soppi gu am solo lool ci jaar-jaaru Yawut yi, ndax dafa boole woon sañ-sañu politig ak boroom ngëm ci biir kër Hasmoné yi. Njiiteem taxawal na ci dëgërël bopp-saytu Yawut yi te samp nguurug Hasmoné yi ci Yude.

Bàkkaar bi Ptolémée doon jéem ginnaaw ndamlu Raphia, moomu lañu matale ci dalub tàmbaliwaayu réew mi Maccabée yi. Mooyoon benn bàkkaar bi saraxalekat ya a ko aji yàqqam ci jamono buur Oziya, waaye Maccabée yi, ci seen wax ne dañuy aar liggéeyi kër Yàlla gi, wonoon nañu ci njubadi ak ci rébéliyon, melokaanu booloo nguur ak jaamu Yàlla; te noonu, mu ngi misaalal rébéliyonu Protestañ yu dëddu yoonu dëgg, yi léegi di daldi booloo ngir jàppale Trump ci wàccante yi muy dajale ngir jëfandikoo woke-ismaa globalist bu Biden.

Biibël bi jàngale ne dangeen leen xam ci seen meñneef, te Fariseyaan yi ca jamono Kirist ga nekkoon desitu mujj yu nguurug Hasmonéen gi tàmbalee ak Matatias. Matatias, ak rebelliyon bi mu tambaliwoon, jur na meñneefi Fariseyaanisme, ni ko def itam Protestaan yu wéet, yi ngiy jàppale xalaat bu ñuy wax “Make America Great Again”. Amerig dafa nekkoon réy baax bi ñu xamoon ne Konstitusiyon bi moo war a denc ekkaleg kërceen ak nguur ci seen diggante, waaye ca kéemaan gu fenn gi ndam li màggal ci bésub Hanukkah di tegtal, yëngu-yëngu ngir sàrtu Dibéer dina feeñ ci bir askan wi.

Dina nu toftal ci gëstu bii ci jëfekaay bii di ñëw.

“Ba léegi ñi yégle woon dëgg yi ci ndigalu malaaka bu ñetteel bi, lu ëpp a bari dafa leen jàppewoon ne ay nit ñu di yégle njàqare rekk lañu. Seeni waxyu ne muñuteg diine dina jël kilifteef ci États-Unis, ne kërgeëtu ak nguur dinañu booloo ngir fitnaal ñi sàmm ndigali Yàlla, waxees na ko ne amul fondma, te ay wax yu dof la. Waxees na ak koolute ne suuf sii du mbaa taxaw ludul ni mu nekkoon—ki aar gor-gorlu diine. Waaye bu laaj bi di gaawantu ci ñàkk a

jěfe njanum Dibéer ci lu yaatu, kon li ñu yàgg a sikki-sakka te bañ a gëm, gis nañu ne mi ngi jegsi; te ndigal bu ñetteel bi dina jur jëf ju mu mënuloon a am woon bu njëkk.”

“Ci xeetu maas yi ne Yàlla yónnee na ay jaamam ngir yedd bàkkaar, ci àddina ak ci mbooloom gëmkaat yi itam. Waaye nit ñi bëgg nañu ñu wax leen lu neex te lu nooy, te dëgg gu set te bañ a ñaawluwu kenn nag, manul a nangu ci seen kanam. Bari ñi doon yëkkati njub, bi ñuy tàmbali seen liggéey, fas nañu yéene jëfandikoo ngor gu réy ci xàll bàkkaar yi nekk ci kilifa gu gëmkaat gi ak ci réew mi. Ñoom yaakaar nañu ne, jaarale ko ci misaalu dund gu sellu gu Kiristaan, dinañu delloo nit ñi ca njàngale yi nekk ci Biibël bi. Waaye Xelum Yàlla wàcc na ci seen kaw, ni Mu ko defee ci Eliya, di ko yëngal ngir yedd bàkkaar buur bu bon ak mbooloo mu dàqoon Yàlla; mënulñu woon noppi bañ a waare kàdduy Biibël yi leer—njàngale yu ñu doon xeeb a joxe. Dañu leen dooleeloon ngir wax dëgg gi ak safara jëf ji doon tiitloo bàkkaarkat yi ak fitna gi doon xaar ruuhi nit ñi. Kàddu yi Boroom bi leen jox, ñoom wax nañu leen, ragalul dara lu ci man a xeex; te nit ñi waroon nañu dëgg waare ga.”

“Noonu yéglelu ñetteelu malaaka mi mooy ñu wax ko. Bu jamono ji agsee ba ñu koy joxe ak kàttan gu gën a réy, Boroom bi dina liggéey jaarale ko ci jumtukaay yu woyof, di gindi xel yi ñi sellal seen bopp ngir sarwiisuam. Toppkat yi dees na leen jagleel sax ci diwlinu Xeluam gal ci njàngum kër yu bind ak njàng. Nit ñu am ngëm ak ñaan dees na leen tax ñu génng ak caanu sell, di yégle baat yi Yàlla jox leen. Bàkkaar yi Babilon dinañu leer. Njariñ yu tiitlu yu mujje ci taxawal toppandoo yi kërgeg yi ak dooley boroom réew, dugub spiritisma, ak yokkute gu nëbbu waaye gaaw gu kàttanug pape bi — loolu lépp dinañu ko wër. Jaarale ko ci artu yu tedd yii, nit ñi dinañu yëngu. Junni ci kaw junni dinañu déglu, ñi masul a dëgg baat yu mel ni yii. Ci waaru-gémmin lañuy dëgg seede bi ne Babilon mooy kërgeg gi, bu daanu ndax njumteam ak ay bàkkaaram, ndax bañam dëgg gi Yàlla yónnee ko jóge asamaan. Bi nit ñi demmee ca seen jàngalekat yu njëkk ya ak laaj gu sawar ne, Ndax loolu dëgg la? saraxalekat yi di joxe ay léeb, di wax wax yu nooy ngir dalal seen ragal ak dalal xol mu yeem bi. Waaye gannaaw ñu bare bañ a doylu ci rekk sañ-sañ nit ñi te di laaj leer nena: ‘Nii la Boroom bi wax,’ saraxalekaay gu siiw gi, ni Farisen ya ca jamonoy yore ya, fees ak mer ndax lañu laaj seen sañ-sañ, dinañu yégle yégle bi ne mu ngi jóge ci Seytaane te dinañu xiir mbooloo yi bëgg bàkkaar ngir ñu xeeb ak fitnaal ñi koy yégle.”

«Ni werante bi yàgg ba tàbbi ci tool yu bees, te xel yi nit ñiñ gën a woo ci yoonu Yàlla bi ñu toroxal, Seytaane dafay yëngu. Kàttan gi and ak ndigël li dina gën a dofloorekk ñi koy weddi. Saraxalekat yi dinañu joxe coono yu ni mel ne ñu weesu nit ngir tēj leer gi, ngir bañ a baax ci seen juróom-ñaar. Ak bépp pexe bu nekk ci seen loxo, dinañu jéem a noyyi waxtaan wi ci mbir yii am solo lool. Jàngu bi dafay woo doole ju metti ju nguur ngir dimbali ko, te ci liggéey boobu, katolig ak protestaay yi dinañu boole seen bopp. Bu yëngu gi ngir gaawal jěfe bésu dibeer bi gën a tar te gën a wóor, dinañu woo yoon yi ngir jëfandikoo leen ci kaw ñi sàmm ndigali Yàlla. Dinañu leen xëcc ay alal ak kaso, te am na ñenn ci ñoom dinañu leen digal ay berab yu am doole, ak yeneen pey ak njariñ, ngir yóbbu leen ba ñu dëddu seen ngëm. Waaye seen tontu bu dëgër mooy: “Won nu ci Kàddug Yàlla sunu njuumte”—moom la Luther waxoon itam ci niroowu xalis yooyu. Ñi ñuy yóbbu kanamu àttekat yi dinañu daan dëgg gi ak laaj bu dëgër, te ñenn ci ñi leen dëgg dinañu jël seen taxawaay ngir sàmm bépp ndigali Yàlla. Noonu leer gi dina àgg fa kanam ay junni nit ñi, ñoom ñi koon duñu xam dara ci dëgg yii.» The

Great Controversy, 605, 606.